

DOI 10.51558/2490-3647.2021.6.1.223

UDK 376:616.899

Primljeno: 29. 10. 2020.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Smiljana Zrilić, Antonija Jadrijević Tomas

ZADOVOLJSTVO RODITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA PARTICIPACIJOM POMOĆNIKA U NASTAVI¹

U radu se navode relevantne pretpostavke uspješnog provođenja inkluzivnog odgoja i obrazovanja s posebnim osvrtom na ulogu pomoćnika u nastavi². Zbog izrazito zahtjevne uloge učitelja u složenom konceptu inkluzivnog odgoja i obrazovanja neophodno je uključiti pomoćnika. To je jedan od ključnih preduvjeta kvalitetne inkluzije, kako u ustanovama ranog i predškolskog odgoja, tako i u školi. Suočeni s izazovima inkluzivnog odgoja i obrazovanja, učitelji u prekobrojnim razrednim odjelima ne mogu kvalitetno provoditi inkluziju bez pomoćnika. Međutim, nije rijedak slučaj kako izostaje kvalitetna komunikacija učitelja i pomoćnika, roditelja i stručnih suradnika.

U ovom radu istražiti ćemo koliko su roditelji, kao značajni dionici uspješne inkluzije zadovoljni participacijom pomoćnika u nastavi, koji su razlozi zadovoljstva ili nezadovoljstva, što smatraju pozitivnim kod uvođenja pomoćnika, te što bi promijenili. Iako je istraživanjem obuhvaćen mali broj ispitanika, pa je teško donositi generalne zaključke, naglašavamo kako još uvijek nije zakonski postavljen kompetencijski profil pomoćnika u inkluziji, te svako istraživanje na ovu temu može biti značajan doprinos u realizaciji istog.

Ključne riječi: pomoćnik u nastavi; inkluzivni odgoj i obrazovanje; učenik s teškoćama; učitelji; roditelji

¹ U Republici Hrvatskoj uobičajen je termin *pomoćnik u nastavi*. U drugim zemljama najčešće se koristi termin *asistent u nastavi* (npr. Malta), ali i *asistent posebnih potreba* (Irska), *asistent učeniku s posebnim potrebama* (Njemačka), *asistent nastavniku* (Španjolska). U stranoj literaturi spominju se nazivi *teaching assistant (TA)*, *learning support assistant (LSA)*, *welfare assistant* i *specialneeds assistant*.

² Projekt „Asistent u nastavi“ pokrenula je udruga roditelja djece s posebnim potrebama – PUŽ (Put u život) – 2005. godine na natječaju Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, uz suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa.

UVOD

Rad se bavi inkluzivnim odgojem i obrazovanjem i istraživanjem uloge pomoćnika u nastavi. Pretpostavka uspješne realizacije nastave u inkluzivnoj školi je, osim materijalnih uvjeta, kompetentnih učitelja, svakako i angažman pomoćnika u nastavi. Projekt je uspješno zaživio u mnogim školama u Hrvatskoj, ali se one i danas susreću s brojnim problemima. Postavlja se pitanje kakva je, uopće, uloga pomoćnika. Pomaže li učenicima u socijalnoj inkluziji ili im rješava školske i domaće zadaće.

U kontekstu suvremene škole, kvaliteta obrazovanja trebala bi ujedno podrazumijevati i kvalitetu inkluzivnog obrazovanja usmjerenog na isticanje dobrobiti procesa inkluzije za sve učenike s teškoćama i njihove vršnjake u razredu. Učitelji u školama sve se više suočavaju s izazovima organiziranja i izvođenja nastave prilagođene učenicima s različitim teškoćama kao i preuzete odgovornosti za učenje i postignuća. U inkluzivnoj školi, svako dijete ima jedinstvene karakteristike, interes, sposobnosti i potrebe za učenjem. Uspješna implementacija obrazovne inkluzije u velikoj mjeri ovisi o osiguranju materijalnih i financijskih preduvjeta, ali i o profesionalnom razvoju učitelja i stručnjaka vezanih za rad s djecom s teškoćama, njihovim stečenim kompetencijama te spremnosti na dodatan angažman i učenje. Kvaliteti inkluzije značajno pridonose i pomoćnici u nastavi. Osnovna uloga pomoćnika u nastavi pružanje je pomoći i podrške učenicima s teškoćama u razvoju kako bi se što uspješnije uključili u razrednu zajednicu te svladali socijalno-psihološke prepreke i nastavne sadržaje. Prije nego što se djetetu odobri pomoć u nastavi, potrebno je precizno utvrditi teškoću kako bi mu se omogućilo obrazovanje u skladu s njegovim potrebama i mogućnostima. U sklopu hrvatskog modela podrške edukacijskom uključivanju djece s teškoćama u redoviti sustav odgoja i obrazovanja moraju biti zadovoljeni sljedeći uvjeti kako bi se pomoćnik mogao uključiti u izravan rad u razredu: odobrenje škole za rad pomoćnika, suglasnost roditelja, imenovani koordinator škole za pomoćnike, osigurani članovi mobilnog stručnog tima za kontinuiranu podršku učiteljima i pomoćniku, redovna supervizija članova mobilnog stručnog tima te redovna supervizija pomoćnika³.

Iako je uloga pomoćnika u nastavi u prvome redu pružanje podrške učeniku s teškoćama, on također ima ulogu pružanja podrške učitelju, roditeljima, školi i kurikulumu. Na uzorku od 152 pomoćnika u nastavi Drandić (2017) je ustanovila kako je ulogu pomoćnika u nastavi moguće opisati kroz sedam faktorskih dimenzija: odgojno-obrazovna uloga; suradnja s ostalim sudionicima u inkluziji; poticanje socija-

³ Superviziju i/ili grupno savjetovanje vode iskusni stručnjaci škole – imenovani koordinatori (primjerice edukacijski-rehabilitator, psiholog, pedagog).

lizacije; spremnost na dodatnu edukaciju; spremnost na dodatni angažman; izgradnja međusobnog povjerenja te doprinos inkluzije dobrobiti za sve učenike.

U relevantnoj suvremenoj literaturi prepoznata je aktualnost i značenje koncepta pomoćnika u nastavi. Bentham i Hutchins (2006) obrazlažu temeljne uloge pomoćnika u nastavi: davanje i pojašnjavanje uputa; motiviranje i poticanje učenika; uspostava toplog i podržavajućeg odnosa s drugom djecom; promicanje i poticanje djetetova samopouzdanja i neovisnosti; poticanje učenikova postavljanja vlastitih ciljeva i samoprocjene, te pomoć učeniku u učenju i praćenju nastave. McConkey i Abbott (2011) upozoravaju kako bi u programima osposobljavanja pomoćnika u nastavi naglasak trebao biti na specifičnim ulogama i dužnostima pomoćnika te specifičnostima rada u odnosu na teškoću koje dijete ima⁴.

Romstein i Velki (2017) ukazuju na probleme u implementaciji projekta pomoćnika u nastavi: uključivanje pomoćnika u nastavi se nerijetko shvaća kao mjera smanjenja stope nezaposlenosti; čestom izmjenom pomoćnika u nastavi ne ostvaruje se kontinuitet potpore i stalnosti osobe; ograničeno vremensko razdoblje angažmana pomoćnika u nastavi; nemotiviranost i izloženost stresu pomoćnika za rad zbog neizvjesnosti angažmana u sljedećoj školskoj godini; neuređenost zakonske regulative zbog čega se pomoćnici u nastavi dodjeljuju učenicima kojima je utvrđena teškoća u razvoju, ali i onima za koje postoji sumnja na teškoću u razvoju; problemi u osposobljavanju pomoćnika u nastavi. Istraživanja upućuju i na neke druge negativne učinke ovog modela podrške. Pomoćnik u nastavi može u suradnju između učitelja i pomoćnika te ulogu jednog i drugog unijeti zbunjenost (Tews i Lupart 2008). Nerijetko su učenici koji imaju pomoćnika u nastavi izolirani od odnosa s učiteljima jer uloga asistenta postaje dominantna i na taj način se unutar procesa inkluzije događa separacija (Giangreco i Doyle 2002). Također, njegova uloga ponekad dovodi i do izolacije djece od vršnjaka i djeca s teškoćama ne uče kako samostalno obavljati zadatke koje mogu obavljati, nego se oslanjaju na pomoćnika (Tews i Lupart 2008) i sl.

⁴ Osobe koje se zapošljavaju kao asistenti u nastavi u Hrvatskoj najčešće su studenti apsolvanti pedagogije, psihologije, edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i učiteljskog fakulteta te nezaposleni pedagozi, psiholozi i edukacijsko-rehabilitacijski stručnjaci. Uz navedene stručne kvalifikacije, osobe koje žele biti asistenti u nastavi trebale bi imati izražene i određene osobine ličnosti kao što su empatija, tolerancija, sklonost ka radu s djecom s posebnim potrebama te spremnost na suradnju s ostalim članovima odgojno-obrazovnog sustava. Nažalost, zbog vrlo slabog nagrađivanja, pomoćnici u nastavi su i mladi sa srednjom stručnom spremom, koji završavaju jednodnevni tečaj. U Hrvatskoj se program osposobljavanja za pomoćnika u nastavi provodi prema dva modela kroz kratke programe edukacije: uvođenje u rad pomoćnika u nastavi u trajanju od 20 sati, te Program osposobljavanja za obavljanje poslova pomoćnika u nastavi u radu s djecom s teškoćama kroz 90 sati teorijske nastave, 24 sata vježbi i 104 sata praktične nastave. Elaboriranje istog prelazi okvire ovog rada.

Bez obzira na nedostatke koji su navedeni, pomoćnici u nastavi značajni su dionici inkluzije, a pozornost trebamo usmjeriti na njihovo obrazovanje i stalni angažman u školi. Iako smo još daleko od toga, treba ići u smjeru njihovog statusa zaposlenika škole i izobrazbe u vertikali visokog obrazovanja, gdje bi ishodi učenja bili usmjereni njihovim kompetencijama za rad s učenicima s teškoćama.

OD POČETKA INTEGRACIJE DO INKLUZIVNE ŠKOLE

Još ne tako davno problem obrazovanja djece s teškoćama rješavao se smještajem u posebne ustanove, npr. u specijalne škole za gluhe i slijepe, ili u posebna odjeljenja, ako je riječ o blažim smetnjama. Neke teškoće (hiperaktivnost, specifične teškoće učenja) nisu ni detektirane kao takve, djeca su smatrana neposlušnima, lijenima, nezainteresiranim za školu i slično. *Specijalne škole* djecu s teškoćama u razvoju osposobljavaju za život u grupama sebi sličnim. Takvo odvajanje djece s teškoćama u razvoju od ostalih ima niz negativnih posljedica i na djecu urednog razvoja koja, odrastajući i živeći u grupama sebi sličnih, ne nauče prepoznavati i uvažavati različitosti, prepoznavati vrijednosti osoba s teškoćama u razvoju. Naprotiv, iz neznanja, formiraju prema njima niz predrasuda, te se uvijek ističu područja na kojima nisu uspješna, ne uvažavajući tako njihove posebne potrebe, ali i posebne potencijale u područjima gdje mogu biti uspješni.

Učenici s teškoćama dugi niz godina bili su institucionalizirani i marginalizirani u društvu. Pravo na obrazovanje u redovitim školama, tj. integracija ozakonjena je 1980. odredbama kojima se jamči pravo školovanja učenicima s teškoćama u redovitim razrednim odjelima. (Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju, Narodne novine, br. 4., 1980). Kao krajnji oblik integracije daljnjim se napretkom razvija pokret inkluzije. Ova dva termina često se koriste kao sinonimi, iako to nisu. Integracija naglašava potrebe djece s teškoćama, a inkluzija njihova prava. Isto tako u integraciji je isti odnos prema svim učenicima, gdje je naglasak na procesu, a inkluzijom svako dijete dobiva podršku koja mu je potrebna da bi maksimalno razvio svoje potencijale, a naglasak je na rezultatima. Za razliku od integracije, inkluzija podrazumijeva: uravnotežene intervencije prema djeci s teškoćama, ranu intervenciju u području socijalne kompetencije, prihvaćanje i uvažavanje različitosti, razvoj tolerancije, jačanje osobnosti djece s teškoćama u razvoju itd.

Inkluzija sama po sebi ne podrazumijeva izjednačavanje svih učenika, nego uvažavanje njihovih različitosti. U tome i jest njena vrijednost, jer nam kroz razvoj opće

tolerancije prema individualnim razlikama i potrebama omogućava širenje spoznaja i obogaćivanje iskustava. Inkluzija svakom pojedincu pruža mogućnost odlučivanja o vlastitom životu i preuzimanja odgovornosti. To je pristup u kojem se naglašava da je različitost u snazi, sposobnostima i potrebama prirodna i poželjna. Ona zahtijeva razvoj osjetljivosti i stvaranje uvjeta za artikulaciju i zadovoljavanje različitih individualnih potreba. Daniels i Stafford (2003) ističu važnost inkluzije za socijalizaciju djece s teškoćama. Obrazovanjem i odrastanjem u školskoj sredini s djecom koja nemaju teškoća, djeca s teškoćama lakše sklapaju prijateljske odnose i usvajaju pozitivne društvene vještine. Sva djeca su sposobna učiti i obrazovati se, iako postoje razlike u načinu na koji ona uče. Nekima treba više vremena, neki imaju različite stilove učenja, a nekima je potrebna dodatna pomoć kako bi mogli doživjeti iskustva dostupna svim učenicima (Halliwell 2003). Farrell, Balshaw i Polat (2000) smatraju kako sve veći broj pomoćnika u nastavi i proširenje njihove uloge u redovnim školama jednim dijelom odražava i rastući pokret u svijetu koji teži ka tome da se obrazovni sustavi što više približe učenicima i učine škole inkluzivnima. Slično tome, Bentham i Hutchins (2006) ističu kako su pomoćnici u nastavi od ključne važnosti za proces inkluzije i kako se bez njih inkluzija ne može u potpunosti provoditi.

Rezultati pojedinih istraživanja pokazuju kako su pomoćnici u nastavi jedan od ključnih čimbenika potrebnih za uspješnu inkluziju djece s teškoćama (McConkey, Abbott 2011; Bentham, Hutchins 2006). S druge strane, postoje istraživanja koja ukazuju i na negativan učinak pomoćnika na rad s djecom s posebnim potrebama, upozoravajući kako učenici postaju preovisni o njegovoj pomoći (McConkey, Abbott 2011; Krampač–Grljušić i sur. 2010).

PARTNERSTVO POMOĆNIKA U NASTAVI I RODITELJA UČENIKA S TEŠKOĆAMA

Pomoćnik u nastavi treba poznavati osnovne informacije o djetetu s kojim radi i njegovom obiteljskom okruženju te biti upoznat s ciljevima i očekivanjima roditelja. Ukoliko je potrebno može davati i upute roditeljima za aktivnosti s djecom kod kuće kako bi se poboljšao proces učenja. Zajedno s učiteljem pomoćnik pruža informacije roditeljima o napredovanju djeteta, a može nazočiti i susretima učitelja i roditelja na informacijama i roditeljskim sastancima. Pomoćnik i roditelj najčešće komuniciraju putem komunikacijske bilježnice u koju pomoćnici zapisuju roditelju sve bitne informacije vezane za učenikov rad u školi. Moran i suradnici (2004) navode trostruke

pozitivne ishode partnerskih odnosa s roditeljima: ishodi za dijete (pozitivno ponašanje, emocionalni razvoj i edukacijska postignuća), ishodi za roditelje (roditeljske vještine, roditeljski stavovi i uvjerenja, roditeljska znanja i razumijevanja te emocionalno i mentalno zdravlje roditelja) te ishodi za dijete i roditelja (pozitivni odnosi djece i roditelja). Rano, pravovremeno i kontinuirano pružanje potpore obiteljima djece s teškoćama polučit će dugoročnim pozitivnim ishodima. McWayne i suradnici (2004) su ukazali na pozitivnu povezanost između uključenosti roditelja u partnerske odnose s odgojno-obrazovnom ustanovom i djetetovih socijalnih i školskih postignuća. Asmussen i suradnici (2007) navode neke od razloga zbog kojih se roditelji nisu voljni uključiti u suradničke odnose: prezaposlenost i nedostatak vremena, negiranje problema i potrebe za suradnjom, nedostatak znanja o važnosti uspostave suradničkih odnosa, sram i nesigurnost te prijašnje loše iskustvo u suradnji sa školom. U ovakvim situacijama pomoćnici preuzimaju inicijativu. Roditelj dobiva povratne informacije o radu djeteta u školi, a pomoćnik treba inzistirati na povratnim informacijama o radu djeteta kod kuće. Često se roditelji teško suočavaju s činjenicom da dijete ima teškoću, ali još teže se suočavaju s time da njihovo dijete ne može biti poput ostale djece i svladati gradivo u tolikoj mjeri i brzinom poput ostale djece. Vrlo je važno da roditelji prihvate postojeću situaciju i osvijeste postojeće stanje. Od velikog je značaja i pristupiti na pravilan način i imati razumijevanje za roditelje te im pokušati na što jednostavniji i pristupačniji način objasniti što je najbolje za njihovo dijete. Otvoreni razgovori, razmjena iskustava, naglašavanje dobrih osobina i postupaka djeteta itekako ohrabruje roditelje i daje im samopouzdanje za daljnji trud i rad. Važno je naglasiti dobre stvari kod djeteta, a ublažiti one manje dobre jer neka djeca s teškoćama nisu svjesna svojih ponašanja te ne mogu odgovarati za svoje postupke.

EMPIRIJSKI DIO ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je dobiti povratne informacije o zadovoljstvu roditelja djece s teškoćama participacijom pomoćnika u nastavi. Istraživanje je provedeno anketiranjem 32 roditelja djece s teškoćama (18 dječaka i 14 djevojčica u dobi od 8 do 12 godina) koji imaju pomoćnika u nastavi u 5 osnovnih škola: OŠ Fra Pavla Vučkovića, OŠ Ivana Lovrića i OŠ Marka Marulića iz Sinja, te dvije škole iz Zadra, OŠ Stanovi i OŠ Zadarski otoci. Pitanja su bila otvorenog tipa, dosta teško ih je bilo obraditi, te je analiza deskriptivna. Teškoće koje djeca imaju su različite, a najviše je djece sa specifičnim teškoćama učenja (disleksija i disgrafija), zatim ADHD, snižene intelektualne sposobnosti, te jedan učenik s poremećajem iz autističnog spektra.

Deskriptivna analiza odgovora roditelja:

1. Smatrate li dobrim uvođenje pomoćnika u nastavu za rad s djecom s teškoćama?

Svi ispitanici su odgovorili potvrdno. Najučestaliji razlozi zašto smatraju dobrim uvođenje pomoćnika u nastavu su: „integracija djeteta u redovnu školu i u razred, vidljivi su pomaci u učenju, radu i svladavanju nastavnih sadržaja i odgovarajućeg programa, dijete sustavno prati gradivo i manje je opterećeno vikendom jer sve stigne u školi, djeca su samostalnija i prate nastavu; djeca su motivirana i zadovoljna sama sobom, jača im samopouzdanje te je uvijek netko uz njih komu se mogu obratiti za pomoć; pomoć u kretanju i prilagodba uvjeta u razredu/školi; pomoćnici su velika pomoć učiteljima te svu pozornost mogu posvetiti učeniku; dijete provodi vrijeme sa svojim vršnjacima, a i roditelji su sigurniji kada znaju da dijete ima podršku u razredu; svaka pomoć dobro dođe.“

2. Koliko dugo vaše dijete ima pomoćnika u nastavi?

Koliko dugo dijete ima pomoćnika u nastavi ovisi o tome koji razred dijete pohađa, najkraće vremensko razdoblje u kojem dijete ima pomoćnika je pola godine, a to se najčešće odnosi na učenike prvih razreda ili na učenike kod kojih su se javile teškoće u višim razredima osnovne škole pa im je potrebna pomoć u svladavanju gradiva iz nekih područja. Najduže razdoblje u kojem dijete ima pomoćnika u nastavi je 4 godina, tj. dijete ima pomoćnika od prvog razreda osnovne škole. Djeca s teškoćama ne mijenjaju često pomoćnike u nastavi. Najčešće su imali jednog pomoćnika u nastavi koji je bio s njima sve do kraja školovanja. Dva pomoćnika imalo je nešto malo manje učenika, a tri ili više najmanje učenika.

3. Kako su izgledali prvi susreti Vašeg djeteta i pomoćnika u nastavi?

Prvi susreti pomoćnika u nastavi i djece s teškoćama prema najučestalijim odgovorima roditelja izgledali su ovako: „dobro/slažu se, uz objašnjenja da je bila potrebna prilagodba i upoznavanje, bez većih problema ili teškoća, dijete je odmah prihvatilo pomoć, pomoćnik je bio susretljiv, komunikativan, pristupačan, osjećajan; jako dobro / lijepo / prekrasno / uspješno / odlično, uz objašnjenja velika posvećenost pomoćnika radu te ostvarenje kvalitetnog odnosa, dijete je shvatilo da mu je potrebna pomoć te je našao oslonac u pomoćniku i što je vrijeme dalje išlo ostvarili su odličnu suradnju, prijateljski odnos.“ Neki roditelji navode da je dijete bilo „suzdržano, radoznalo, plaho, javljalo se nepovjerenje u početku, a kasnije veliko povjerenje i zadovoljstvo jer je dijete vidjelo napredak u radu“.

4. Prihvaća li dijete suradnju s pomoćnikom ili odbija? Objasnite.

Djeca s teškoćama prihvaćaju suradnju s pomoćnicima u nastavi jer vide da im je potrebna pomoć te roditelji navode da djeca prihvaćaju pomoć u potpunosti /jako dobro/ vrlo dobro/ uglavnom, vole svoje pomoćnike i osjećaju se sigurnije uz njih te se lijepo snalaze u radu. Određeni broj djece surađuje ovisno o situaciji, kada vide da mogu sami nešto odraditi to i odrade pa odbijaju pomoć, ponekad odbijaju suradnju zbog umora, nesuglasica u školi, lošeg raspoloženja, tj. ovisno o trenutnom raspoloženju; neka djeca pokušavaju zaobići pravila i riješiti probleme na kraći način odbijajući pomoć i pružajući otpor ili ako ne žele raditi taj dan u potpunosti će odbiti suradnju i odraditi će to neki drugi dan. Neka djeca žele biti poput vršnjaka i pokušavaju što bolje sami savladati određeno gradivo, a kada ne uspiju u nekim područjima tada prihvaćaju pomoć jer shvaćaju koliko im je potrebna u napretku. Veliku ulogu u prihvaćanju ili neprihvaćanju pomoćnika i suradnje s njim igra mijenjanje pomoćnika u nastavi pa jedan roditelj navodi kako je dijete jako loše prihvatilo novog pomoćnika koji nema razumijevanja za dijete i pružanje potrebne potpore u radu.

5. Kako Vaše dijete prihvaća mijenjanje pomoćnika u nastavi?

Veći je broj djece koja odmah dobro prihvate mijenjanje pomoćnika u nastavi. Roditelji djece koja odmah prihvate novog pomoćnika navode da dijete dobro / jako dobro prihvaća promjene i da nije bilo problema. Roditelji djece koja teško prihvaćaju promjene navode da to nije dobro, da je djeci teško zbog toga jer se teško prilagođavaju, potrebno je dugo razdoblje prilagodbe. Dobar dio roditelja navodi kako to ovisi o pomoćnicima, neki pomoćnici nemaju dobar pristup djetetu, tj. ne znaju na koji način pomoći djetetu s teškoćama ili nemaju razumijevanja i potrebna znanja. Petero roditelja je navelo da dijete dosad nije mijenjalo pomoćnika u nastavi i da to nije dobro za dijete pa se nadaju da se neće ni mijenjati pomoćnik u nastavi.

6. Nabrojite 5 prednosti pomoćnika u nastavi Vašeg djeteta.

Roditelji su naveli mnoge prednosti pomoćnika u nastavi njihove djece, Neki roditelji naveli su više prednosti od 5, a neki manje. Roditelji su kao prednosti pomoćnika svoje djece navodili: rasterećenje roditelja, pristupačnost, ozbiljnost, pouzdanost, osjećaj sigurnosti i zaštite djeteta od okoline jer je drukčije od ostale djece.

7. Nabrojite 5 nedostataka pomoćnika u nastavi Vašeg djeteta.

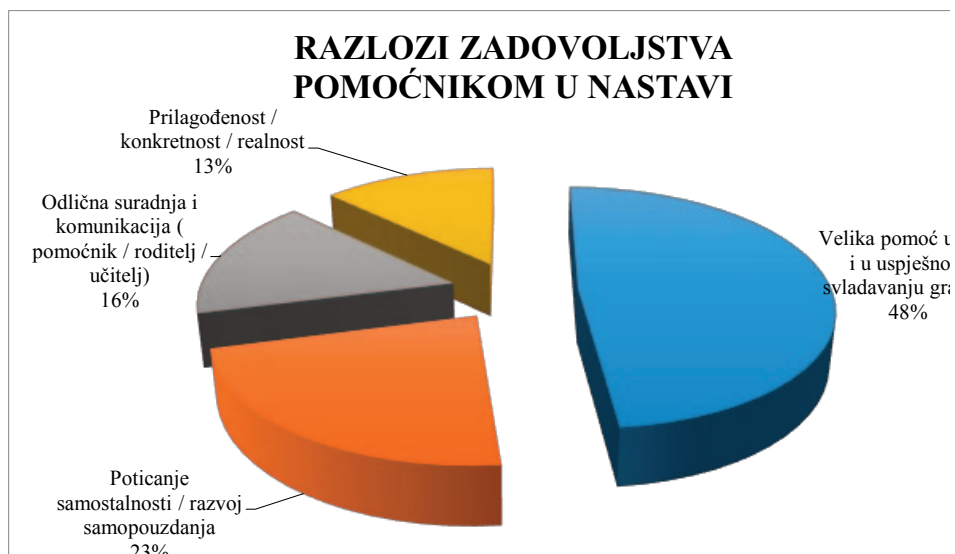
Skoro 50 % roditelja navodi da pomoćnik njihova djeteta nema nedostataka, a roditelji koji navode da pomoćnici imaju nedostatke u radu daju iste ili slične odgovore.

Roditelji su nezadovoljni i time što se ponekad na dijete vrši pritisak kada nije zainteresirano za rad i ima nedostatak koncentracije, isto tako pomoćnici su nezainteresirani za svoj posao i nalaze se uz učenika samo da odrade svoj radni dan i nakon toga idu kući. Roditelji su nezadovoljni što se djetetu ne daju upute za vrijeme pisanja ispita i na taj način mu se olakša pisanje.

8. Jeste li zadovoljni načinom rada pomoćnika Vašeg djeteta⁵?

Većina roditelja djece s teškoćama je zadovoljna načinom rada pomoćnika u nastavi, dok mali dio ostalih nije zadovoljan ili ne zna.

Grafikon 1. Razlozi zadovoljstva pomoćnikom u nastavi

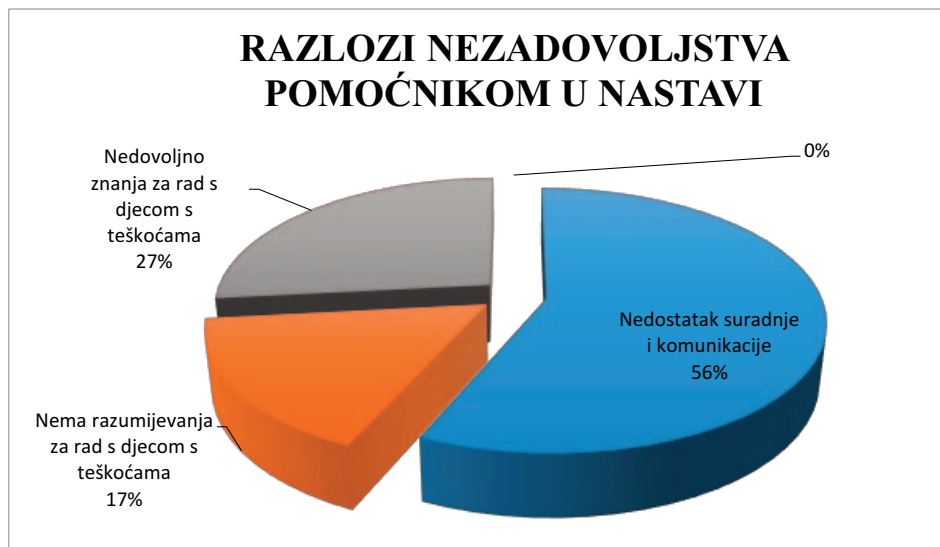

Razlozi zbog kojih su roditelji zadovoljni načinom rada pomoćnika su ti što je pomoćnik velika pomoć njihovom djetetu. Dijete uz pomoć napreduje i ostvaruje dobre rezultate zbog čega su zadovoljnija sobom i osjećaju se poput druge djece. Isto tako roditelji su zadovoljni jer se ostvaruje dobra komunikacija koja također doprinosi napretku djece. Djeca s vremenom stječu veliko povjerenje u svog pomoćnika i vide oslonac u njemu te razvijaju veliko samopouzdanje i motivaciju, a to pokazuju postizanjem dobrih rezultata te ulaganjem truda i neodustajanjem u težim situacijama.

⁵ Odgovori na pitanja o zadovoljstvu i nezadovoljstvu, razlozima, te područjima napretka djeteta daju najjasniju sliku trenutne situacije oko pomoćnika u nastavi, te stavova roditelja o istom, pa donosimo uz ova pitanja i grafikone.

Roditelji su jako zadovoljni zbog dobre i kontinuirane suradnje, dobivanja povratnih informacija, otvorenosti, iskrenosti i sl.

Grafikon 2. Razlozi nezadovoljstva pomoćnikom u nastavi.

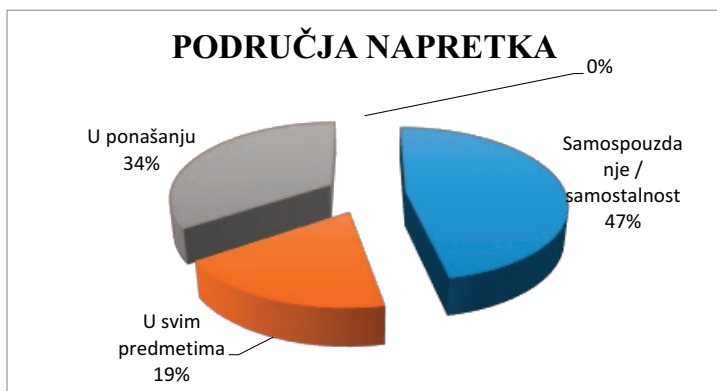

Najčešći razlozi nezadovoljstva radom pomoćnika su što roditelji smatraju da pomoćnici nisu dovoljno kompetentni za rad s djecom s teškoćama. Isto tako nemaju dovoljno razumijevanja i osjećaja za djecu te ne znaju na koji način pružiti potrebnu pomoć djetetu. Često zbog svog „neznanja“ ometaju učiteljicu u radu, ali i ostalu djecu u razredu, ponekad pomoćnik radi bez odobrenja učiteljice pa idu u krivom smjeru, pomoćnik ponekad ne sudjeluje u radu i nema razumijevanja za dijete s teškoćama, nema dobar pristup djetetu i ne zna objasniti gradivo. Često se kod učenika s teškoćama javlja otpor kad imaju pomoćnika u kojima ne vide potrebnu pomoć i oslonac pa odbijaju raditi i postaju nezadovoljni.

9. Vidite li napredak kod svog djeteta?

Na pitanje vide li napredak kod svoga djeteta, 30 od 32 roditelja se izjasnilo da vidi napredak, dok dva roditelja ne smatraju da je potreban pomoćnik njegovom djetetu i ne vidi napredak.

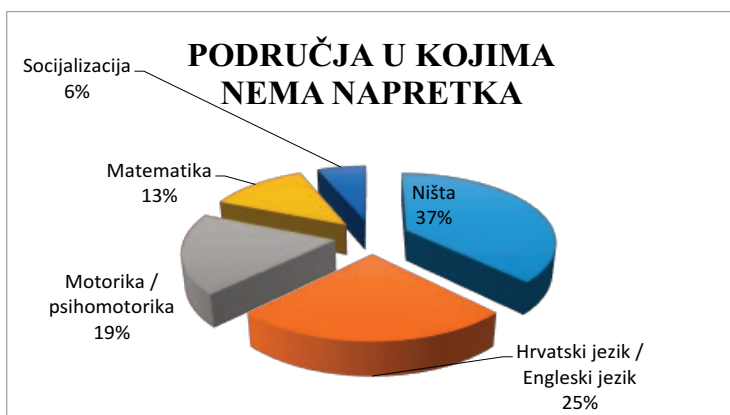
Grafikon 3. Područja napretka učenika

a) U kojim područjima vidite napredak?

Roditelji su na različite načine shvaćali postavljeno pitanje pa su tako i davali odgovore. Neki roditelji su odgovorili vezano uz školske predmete, dok su neki roditelji odgovore usmjerili na ponašanje djeteta. Djeca s teškoćama su pokazala napredak u pojedinim područjima ili više njih, ovisno o teškoći. Neka djeca su napredovala samo u nastavnim predmetima, a neka su razvila samopouzdanje, postali su odgovorniji, počeli su samostalno planirati, socijalizirali su se te se kod nekih počelo razvijati apstraktno mišljenje. Kod neke djece se razvijao govor i počeli su više razgovarati te su postali bolji u čitanju i pisanju. Kod neke djece se javio napredak u kontroli ponašanja te su se počela prilagođavati postojećim situacijama, prihvaćati pravila i sl. Navedeni odgovori bili su kombinirani i višestruki.

Grafikon 4. Područja u kojima nema napretka kod učenika.

b) U kojim područjima nema napretka?

Područja u kojima nema napretka najčešće su nastavni predmeti i razvoj motorike pa roditelji smatraju da bi pomoćnici trebali biti osposobljeni i za pružanje fizioterapeutske pomoći. Neki roditelji smatraju da je napredak u određenim područjima vrlo spor (npr. u razvoju psiho-motorike). Kod djece nema napretka u pisanju i čitanju dok neka djeca imaju teškoće sa socijalizacijom. Djeca se teško privikavaju na okolinu, a i druga ih djece ne prihvaćaju pa su nesretni u školi i zatvaraju se u sebe što otežava i rad u školi u svladavanju gradiva te postizanju rezultata.

10. Jeste li upoznati s radom svog djeteta u vrijeme nastave?

Četiri roditelja su se izjasnila da nisu upoznati s radom svoga djeteta u vrijeme nastave dok su ostali roditelji naveli da su upoznati. Roditelji su upoznati kroz razgovor, komunikacijske bilježnice, domaće zadaće, odlazak na obavijesne razgovore. Pojedini roditelji od pomoćnika svoje djece na kraju tjedna dobivaju i liste s ocjenama. Roditelji su se izjasnili da odlično surađuju s pomoćnicima, čak i s učiteljima te da su detaljno obaviješteni o radu svoga djeteta, netko svaki dan dobiva povratne informacije o radu djeteta, a netko rjeđe.

11. Obavještava li Vas pomoćnik o radu Vašeg djeteta za vrijeme nastave, na koji način Vam pruža potrebne informacije o napretku djeteta?

Pomoćnici uglavnom redovito obavještavaju roditelje o napretku njihova djeteta. Najčešće roditelji dobivaju potrebne informacije svaki dan, uglavnom razgovorom nakon nastave. Manji broj roditelja ostvaruje kontakt s pomoćnikom uz prisustvovanje razrednice ili putem elektroničke pošte. Neki roditelji su povremeno u kontaktu s pomoćnicima svoje djece dok dobar dio roditelja pomoćnici jako loše obavještavaju o napretku njihove djece te ostvaruju lošu komunikaciju, a taj dio odradi razrednik umjesto pomoćnika. Pojedini pomoćnici na kraju tjedna roditeljima šalju i listu s ocjenama djeteta.

12. Jeste li u kontaktu s pomoćnikom Vašeg djeteta za vrijeme školskih praznika?

Na pitanje održavaju li roditelji kontakt s pomoćnicima u nastavi za vrijeme školskih praznika potvrdno je odgovorilo 18 roditelja, 14 roditelja je odgovorilo da ne održavaju kontakte s pomoćnicima. Na pitanje u kojem je trebalo objasniti kako surađuju u vrijeme školskih praznika, roditelji su dali odgovore da održavaju kontakte telefonski ili putem *sms* poruka dok se neki roditelji sastaju s pomoćnicima u nastavi.

Roditelji održavaju kontakte ponekad, ako smatraju da je to uistinu potrebno. Na pitanje zašto roditelji nisu u kontaktu s pomoćnicima u nastavi za vrijeme školskih praznika, odgovori su bili višestruki. Roditelji najčešće nisu razgovarali o tome s pomoćnicima, niti su razmišljali o tome. Jedan dio roditelja je surađivao s pomoćnicima, ali kad su došli novi pomoćnici, suradnja se više nije održavala i bili su nezadovoljni time. Pojedini roditelji su nezadovoljni time što su pomoćnici nezainteresirani za suradnju, a voljeli bi da se kontakti održavaju u vrijeme školskih praznika. Roditelji također smatraju da je posao pomoćnika vrlo težak i zahtjevan te da zaslužuju odmor u vrijeme praznika.

13. Suraduje li dijete nakon nastave i drugih školskih aktivnosti sa svojim pomoćnikom (npr. kratki susreti, zajedničko druženje, volonterski rad i sl.)?

Veliki broj roditelja se izjasnio kako, nažalost, ne surađuju s pomoćnicima nakon nastave i drugih školskih aktivnosti te su naveli kako im je žao zbog toga. Razlozi su uglavnom jer pomoćnik nije zainteresiran za suradnju nakon škole i dijete se ne snalazi s pomoćnikom. Roditelji su naveli da su neki pomoćnici surađivali, a neki ne, ovisi je li novi pomoćnik za suradnju ili nije. Roditelji smatraju da je podrška roditeljima i djeci potrebna i van škole te da je odlična ideja da roditelji i pomoćnici surađuju nakon nastave i drugih školskih aktivnosti.

14. Što biste Vi kao roditelj promijenili u radu pomoćnika Vašeg djeteta?

Većina roditelja u radu pomoćnika svoga djeteta ne bi promijenili ništa uz objašnjenja da su zadovoljni načinom rada pomoćnika, suradnjom i komunikacijom i kako im je žao što uvođenje pomoćnika u nastavu prije nije zaživjelo u školama. Roditelji su vrlo zahvalni pomoćnicima na trudu, radu, upornosti, ljubavi. Navode da je potrebna veća potpora pomoćnicima (npr. razmjena iskustava, dodatna edukacija, seminari, uređenje radno-pravnog sustava i sl.). Roditelji su uglavnom zadovoljni i dobivaju sve potrebne informacije o djetetu i radu s djetetom. Neki roditelji su se izjasnili da ne bi dopustili rad pomoćnicima koji nemaju pedagoški smjer te da tu ne mogu puno očekivati od rada pomoćnika. Isto tako, roditelji bi rado bili malo više informirani o radu svoga djeteta te da postoji malo više komunikacije, tj. „otvorenog“ razgovora i suradnje, zatim da je pomoćnik njihovog djeteta malo stroži, da je više uključen u rad i da se više trudi s djetetom za vrijeme nastave. Također, roditelji su nezadovoljni pristupom pomoćnika djetetu i nedostatkom razumijevanja za djecu s teškoćama, navode kako pomoćnik kaže djetetu kako nešto ne zna te dijete gubi volju za radom, a

još teže im je kada su bili jako zadovoljni pomoćnikom u nastavi pa u novoj školskoj godini dođe novi pomoćnik.

ZAKLJUČAK

Prihvatanje načela inkluzije i promjene u hrvatskom zakonodavstvu u pogledu odgoja i obrazovanja djece s teškoćama otvorile su put uvođenju novog modela podrške djeci s teškoćama, a to je angažiranje pomoćnika u nastavi. Pomoćnik u nastavi može biti svaka osoba koja ima završeno srednje obrazovanje pa se javlja pitanje koliko su takvi pomoćnici kompetentni u području kojem rade i jesu li spremni za takav posao. Posao pomoćnika je vrlo zahtjevan, požrtvovan te zahtijeva puno truda, razumijevanja i suradnje jer pomoćnici su most između roditelja, učitelja, učenika, stručne službe škole. Mnogi smatraju da je to vrlo lagan posao jer se radi samo s jednim učenikom, odradi se nekoliko sati u školi i nakon toga se ide kući. Stvari nisu onakve kakvima se čine. Posao pomoćnika traži veliku predanost radu, pripreme kod kuće, prilagodbe učeniku, razumijevanje, uzajamnu suradnju s roditeljima i učiteljima. Ako se želi raditi kako treba i odrađivati svoj posao u potpunosti, potrebna je priprema i suradnja izvan nastave i ostalih školskih aktivnosti. Upravo to najčešće roditelji i navode u svojim odgovorima u anketama: najviše nedostaje suradnje izvan škole, komunikacije, nedovoljno truda i zainteresiranosti kod pomoćnika njihove djece. Vrlo je važno suočiti roditelje sa stvarnom situacijom i na temelju toga raditi na napretku djeteta u granicama u kojima postojeća teškoća dopušta. Dijete je u središtu procesa i radi se za njegovu dobrobit pa je zato vrlo važno ostvariti uspješnu komunikaciju. Nažalost, ne ostaje uvijek isti pomoćnik uz dijete što predstavlja određene probleme, dužu prilagodbu ili čak neprihvatanje. Svi koji sudjeluju u krugu odgoja i obrazovanja djece s teškoćama, trebaju češće organizirati sastanke i održavati suradnju jer vrlo brzo i vrlo često dođe do nesuglasica do kojih ne bi trebalo doći. Teško je uskladiti različita mišljenja i osobnosti pa je ponekad potrebno naći neku sredinu kako bi se došlo do uspješnog rješenja. Komunikacija je najvažnija u ovome poslu i treba je što uspješnije održavati kako bi što rjeđe dolazilo do problema.

Odgovori roditelja su negdje ujednačeni, a negdje u potpunosti različiti. Neki su upoznati sa svim situacijama u školi, a neki pomoćnici ih manje izvještavaju i manje su zainteresirani. Ono što roditelji primjećuju jeste da pomoćnicima nedostaje stručnosti i da su im potrebne dodatne edukacije. Neki roditelji su se izjasnili da ne bi dopustili rad pomoćnicima koji nemaju pedagoški smjer te da tu ne mogu puno očekivati

od rada pomoćnika. Stoga je na kraju važno naglasiti još jednom da se pomoćnici trebaju obrazovati sustavno, kako bi njihov posao bio i profesija.

LITERATURA

1. Asmussen, Kirsten, Judy Corlyon, Hanan Hauari, Vincent La Placa (2007), *Supporting Parents of Teenagers*, Policy Research Bureau, Nottingham
2. Avramidis, Elias (2010), "Social relationships of pupils with special educational needs in the mainstream primary class: peer group membership and peer-assessed social behaviour", *European Journal of Special Needs Education*, 25(4), 413-429.
3. Bentham, Susan, Roger Hutchins (2006), *Practical Tips For Teaching Assistants*, Routledge, New York
4. Bouillet, Dejana (2010), *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*, Školska knjiga, Zagreb
5. Daniels, Ellen R., Kay Stafford (2003), *Kurikulum za inkluziju: razvojno-prijemni program za rad s djecom s posebnim potrebama*, Udruga roditelja Korak po korak, Zagreb
6. Drandić, Dijana (2017), "Uloga pomoćnika u nastavi u provođenju inkluzivnog obrazovanja", *Napredak*, 158(4), 439-459.
7. Farrell, Peter, Maggie Balshaw, Filiz Polat (2000), *The Management, Role and Training of Learning Support Assistants*, Crown Copyright, Manchester
8. Halliwell, Marian (2003), *Supporting Children with Special Educational Needs: A Guide for Assistants in Schools and Pre-schools*, David Fulton Publishers, New York:
9. Krampač-Grljušić, Aleksandra; Anamarija Žic-Ralić, Natalija Lisak (2010), "Što djeca s teškoćama misle o podršci asistenta u nastavi", *8. kongres s međunarodnim sudjelovanjem: Uključivanje i podrška u zajednici*, Varaždin, 181-194.
10. Mc Conkey, Roy, Lesley Abbott (2011), "Meeting the professional needs of learning support assistants for pupils with complex needs", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 1419-1424.
11. McWayne, Christine, Virginia Hampton, John Fantuzzo, Heather L. Cohen, Yumiko Sekino (2004), "A Multivariate Examination of Parent Involvement and the Social and Academic Competencies of Urban Kindergarten Children", *Psychology in the Schools*, 41(3): 363-377.

12. Moran, Patricia, Deborah Ghate, Amelia van der Merwe (2004), *What works in Prenting Support? A Review of the Interantional Evidence*, Policy Research Bureau, Nottingham
13. *Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* (2018), dostupno na: https://www.azoo.hr/userfiles/materijali_prezentacije/Pravilnik_o_pomocnicima_u_nastavi.pdf
14. Romstein, Ksenija, Tena Velki (2017), "Pomoćnici u nastavi: problemi u praksi i percepcija vlastite uloge u nastavnom procesu", *Život i škola*, 63(1), 151-158.
15. Zrilić, Smiljana, Kristina Brzoja (2013), "Promjene u pristupima odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama", *Magistra Iaderina*, 8 (1) , 141-153.
16. Zrilić, Smiljana, Tamara Buterin (2016), "Teaching assistants as support to inclusive upbringing and education in the Republic of Croatia", *Technics technologies Education Management*, 11(2), 132-143.
17. Zrilić, Smiljana, Diana Nenadić Bilan (2019), "Percepcija uloge pomoćnika u nastavi", u: Jurjevčić, M. (ur.): *Modern Approaches to Teaching the Future Generations*, Zbornik konferencije EDU vision, Ljubljana, 84-94.

SATISFACTION OF PARENTS OF CHILDREN WITH DIFFICULTIES WITH PARTICIPATION OF TEACHING ASSISTANTS

Summary:

The paper presents the relevant assumptions for the successful implementation of inclusive education with special reference to the role of teaching assistants. In the extremely demanding role of teachers in the complex concept of inclusive education, it is necessary to include an assistant. This is one of the key prerequisites for quality inclusion, both in early and preschool education institutions and in school. Faced with the challenges of inclusive upbringing and education, teachers in overcrowded classrooms cannot implement inclusion well without assistants. However, it is common not to have quality communication between teachers and assistants, parents, and professional associates.

In this paper, we will explore how parents, as significant participants in successful inclusion, are satisfied with the participation of teaching assistants, which are the reasons for satisfaction or dissatisfaction, what they consider positive in introducing assistants, and what they would change. This research covers a small number of respondents, which makes it difficult to draw general conclusions. Despite that, we emphasize that the competence profile of the assistant in inclusion is not yet legally established, so any research on this topic can have a significant contribution to its implementation.

Keywords: teaching assistant; inclusive education; a student with disabilities; the teachers; parents

Adresa autorica

Authors' address

Smiljana Zrilić

Sveučilište u Zadru

sZRilic@unizd.hr

Antonija Jadrijević Tomas

OŠ Fra Pavla Vučkovića Sinj

antonijajadrijevicTomas@gmail.com

